

פרשת וישב

מחודש

האבות התנהגו בארץ כגרים אע"פ שהובטחו לירשו

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַת עָשָׂרָה שָׁנָה וּגְו': (כז, א-ג)

וישב יעקב וגו'. לריד לדעת למה הולך לומר פסוק זה, שהלא כבר אמר בפסוק הקודמת (כז, א) 'ויצא יעקב וגו' הוא חזרונו אשר גר שם אברהם ויחזק', וכל עוד שלא יודיע הכתוב שאלא יודע אני כי שם קנה ישיבתו. עוד לריד לדעת למה כפל לומר **ארץ מגורי אביו בארץ כנען**, ואם ליחד המקום היה לו לומר כחזרונו, ואם להודיע כי הוא **ארץ מגורי אביו**, הלא כבר אמר בפסוק הקודמת 'אשר גר שם אברהם ויחזק':

אכן להיות שקדם לומר בפסוק הקודמת (לעיל כז, א) והודיע כי עשו אחיו ירש את הר שער מכח זכות אביו, חל על הכתוב להודיע ירושת יעקב. ואמר **וישב וגו'**, נחזינו להודיע מדת טובה, שלא התנהג בארץ אלא בגרות, הגם שראה שעשו ירש ירושתו, והאדון דקדק לומר אליו שנתן לו זיחוד את הארץ, וכמו שפירשתי בפסוק הקודמת בפסוק לך **אֶתְנַנְנָה** (כז, ב), אף על פי כן לא עשה בו רושם, והיה מתגורר בגרות כמו שהיה אביו, **בארץ כנען**, פירוש שהיה מתנהג בה כארץ לא לו, אלא ארץ כנען:

או יאמר, הגם שהיא **ארץ כנען** הנתנת לו מורשה, אף על פי כן היה גר בה, עד שנתגלגלו הדברים על ידי תולדות יוסף, והוא אומר **אלה תולדות יעקב יוסף וגו'**, ונמכר למצרים, וירדו אבותינו מצרים, והעלה אותם המצטיח לקיים הצטחחו אל הארץ, וירשו נחלתם:

האדם גורם לעצמו כל אשר בא עליו

אלה תולדות. רבותינו ז"ל אמרו (בר"ר יב, א) 'כל מקום שנאמר **אלה** וגו', וכאן פסל תולדות עשו. ואם לזה כיון לא היה לריד, כי כבר נפסל עשו, והיולא מהפסול פסול:

עוד לריד לדעת אומר **תולדות יעקב יוסף**, והיכן הם עשרה שבטים. ורבותינו ז"ל (בר"ר פד, ה) מהם אמרו כי יכוין לומר שהוא העיקר, ומהם אמרו כי כמו שאירע לזה אירע לזה, זה נולד מהול זה נולד מהול, וזה מהדרכ:

ויראה כוונת הכתוב היא על דרך אומרם ז"ל (בר"ר ש, ג) 'בדק יעקב אביו ליסב בשלמה הפז עליו רוגזו של יוסף', והוא אומר **אלה תולדותיו של יעקב**, פירוש מה שעבר עליו מהרוגו,

יוסף רצה לקרב הלבבות ולרחק השנאה

וַיַּחְלֹם יוֹסֵף חֲלֹם וַיִּגְדַּל לְאָחָיו וַיֹּסְפֵם עוֹד שְׁנֵא אֹתוֹ: (כז, ה)

ויחלום יוסף וגו'. לריד לדעת למה היה יוסף מגדיל השנאה צמה שהיה מספר חלומות גדולתו מגידות. ומה גם אחר יודעו כי הוא שנאו בעיניהם, כאומרם ז"ל (בר"ר פד, ג) בפסוק (יג) ויאמר לו הַנְּנִי, 'שמסר עצמו למיתה'. ואולי כי נחזינו להודיע

פניני וחידושי אור החיים הק'

כל הצרות ליעקב היו כאין בערך צרת יוסף

אלה תולדות יעקב יוסף וגו' (כז, ג). עוד ירצה להודיע, שהגם שעברו כמה מאורעות רעות על יעקב מיום היותו, נרדף מעשו מלבן, עמוס התלאות, לא יחשבו כלם, כאין בערך מאורע זה של יוסף. והוא אומר **אלה**, פסל מאורעות שעברו עליו, כי כולם כאין יחשבו על יעקב הרגשותיהם:

בן י"ז הוא גיל התגברות היצר

יוסף בן שבע עשרה שנה (כז, ג). עוד ירצה על דרך אומרם בגמרא (קידושין כט, א) 'האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר' וכו', הרי כי בשיתסר לא יתגבר החומר ויצר הרע על האדם כמו בשיבסר. והוא מה שהוצרך הכתוב להודיע כי **יוסף** היה **בן שבע עשרה שנה**, כי באמצעות הגעת הזמן, היה בו צד תגבורת אנושית להתגרות באחיו **ולהביא דבתם רעה וגו'**:

אהבת יעקב ליוסף - יותר מכל האחים יחד

וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו (כז, ג). ... **אלא** לצד כי נוסף דבר זה שאהב **ישראל וגו' מכל אחיו**, פירוש יותר מכלן יחד:

יעקב שלחו ליוסף בשליחות מצוה

לכה ואשלחך אליהם וגו' (כז, ג). **פירוש** לכה אצל אחיך, ואם אתה חושש לשנאתם, הריני מלווך ושולחך בדבר מצוה שתלך בשליחותי, ושלוחי מצוה אינם ניזוקים (פסחים ט).

כל זמן שהזכיר את יוסף, בכה

וַיִּבֶךְ אֹתוֹ אָבִיו: (כז, לה). **פירוש** כשאמר דבריו חזר לבכות עליו. ודקדק לומר **אביו**, לשלול כל בניו וכל וגו' שלא בכו בהזכרתו, כי אם אביו:

תמר היתה צדקת יותר מיהודה

וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמְּנִי (כז, טו). **לפי** מה שכתבנו למעלה (פס' כז), כי מה שפסקו דינה לשריפה, היה לצד שבית דינו של שם גזרו על זנות הגוי, אחר שנתגלה שעם יהודה זנתה, היא יותר צדקת מיהודה, כי יהודה לא ידע כי כלתו היא, ובחזקת גויה היתה, ובא עליה ועבר על גזירת בית דינו של שם. והוא אומר **צדקה ממני:**

שהכתוב צא להודיע מכירת יוסף ולערו של יעקב, הוא יעקב הגורם, צמה שציקש ליסב לכתוב **וישב יעקב**, וזוה תולדותיו הם **אלה יוסף בן וגו'**, ונתגלגלו הדברים, כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו. כי אין דבר רע צא מהאדון הטוב לכל, וצפרט לולדיו יעקב וכיוצא בו:

אוחס כי מן השמים העלוהו למעלה, ומעשה יעקב היא צהסכמת עליונים, ומזה יחדלו משגוא אוחס: **או** יכוין להודיע כי עדיין יצטרכו אליו, ויצווא וישתחוו לו, ואולי כי צידעם כן ירחיקו השנאה, לכל ינקוס מהם לעת יפלו

לפניו, כי השצטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון וְלִמְלֻכְיָהּ
 וּלְרִגְוֹ:
 או יכוין לקרב הלצבות יחד, והוא על דרך אומרים בפרק
 הרואה (ברכות נה) כי 'כל החלומות הולכים אחר הפה'. ואמרו עוד

(רא"ש עט) שילך אלל מרחמי ליה ויפתרנו לו. ויוסף חשב שצספרו
 חלומותיו להם, ידונו בעלמן כי לבו שלם עמהם כמשפט האחים
 האהובים. וללך שקדמה שנאה וקנאה, נעלו שיערי האהבה בלבם,
 והיו דנים הכל להשחוררות עליהם וכו':

סימן לחלום שהוא נבואת אמת

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמֹתַי וְגַם נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְפְּינָה אֲלֵמֹתֵיכֶם וְגו': (זו, ז)

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ וְגו'. אמר שלם פעמים והנה. לע כי החלום
 אשר יהיה מראה הנבואה והודעה מהמודיעים שלפני ה', האות
 והמופת הוא, אם יהיה החלום לחולם בהיר ולהיר כיום יאיר,
 שיהיה הדבר בעיניו כאלו הוא בהקיץ ממשי, בא האות והמופת

להודיע כי מחזה שלי יחזה, כי החלומות אשר לעיירים ישחקו בו,
 יהיה בלבול הרעיון והגזמת הגדמה. על כן סיפר יוסף ואמר והנה
 בכל פרט, שכל דבר שהראוהו היה ברור בעיניו שכלו, כאילו היה
 רואהו עתה שהוא בהקיץ בהשלמת דעתו, ואין זה אלא חלום נודק:

שלוחי מצוה אינו ניזוקין, אי"כ האיך ניזוק יוסף

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִיךָ רָעִים בְּשֹׁכֶם לָבָה וְאֲשַׁלְּחֶךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִנִּי: (זו, יג)

ואם תאמר אם כן למה היה מה שהיה לְעֵבֶד נְמַפְר יוֹסֵף
 (ההלים קה יז). יש לומר שנוק שתכליתו הטובה ומעלה גדולה אינו
 חשוב נזק. ועוד טעם יש בדבר, והוא כי יעקב עליו השלום דקדק
 בדבריו בשליחות, הלא אחיך רועים בשכם לבה ואשלחך
 אליהם, הרי גילה דעתו בפירוט כי שליחותו הוא לשכם, וכשהלך
 יוסף ולא מלאם בשכם והלך לחזר אחריהם במקום אחר הרי הוא

שליח עלמו, כי אצו לא שלחו ללכת למקום אחר, ואין כאן
 שליחות מורה, אשר על כן היה מה שהיה. ויעקב נתכוון במה
 שיחד לו המקום, שפנה ברוח הקודש כי למקום אחר יקראנו
 אסון, כאשר קרהו, ובדרך שכם לא תמלאהו רעה. ויוסף עליו
 השלום חשב כי מה שאמר לו אצו שכם, היה מורה מקום לו,
 ואין הדברים דיוק, וה' גילגל גלגולים לעשות אשר זמם לעשות:

איך רצו השבטים להרוג את יוסף

וְעַתָּה לָבוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וַאֲמַרְנֵנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ וְנִרְאָה מַה יִּהְיֶה חֵלְמֹתָיו: (זו, ט)

ועתה לבו וְגו'. פירוש לבו, שקודם שיגיע הוא אלכלם הם
 ילכו לקראתו, ולזה דקדק לומר ועתה בואתו עת עלמו לבו.
 וטעם לל הזריות והמהירות, אשר לא יכלו לסבול עד שיגיע
 אליהם. ולזה תמלא שלא עכבו בהגיעו אלכלם, אלא תיכף ומיד
 כאשר בא עשו מה שעשו:

שכתבנו, אף על פי כן אינו פטורים מדיני שמים, וה' יבוא במשפטו:
 אזלי שהאחים לנו בו דין עד זומם, כי מלינו שהוא הביא
 'דָּבָרָם רָעָה אֶל אֲבֵיהֶם' (פס' ט), ואמר דברים שיתחייבו מיתה על
 עדותו, שהוא אמר שאכלו אבר מן החי, שהוא אמר שהם בעלי
 עריות, ועל כל אחת מהם בני נח מתחייבים מיתה, וכן נח נהרג
 על פי עד אחד בלא עדים ובלא התראה, ועל עדות הקרובים גם
 כן (סנהדרין טז), אשר על כן לנו בו משפט עד זומם ופטורים הם
 מדיני שמים. אלא ללל דיני אדם אינם פטורים כי אין להם הזמה,
 לזה נתחכמו להמיתו כולן יחד, שצוה אין חיוב לכולן כמו שכתבנו.
 אבל לדין השמים הם פטורים, מטעם שידעו נאמנה כי הוא ביקש
 להורגם, וכל זה הוא סיבת הסיבות לעשות ה' אשר זמם:

ואומרים ונהרגהו, על דרך אומרים ז"ל (ב"ק ט) 'עשרה בני
 אדם שהרגו אדם אחד, אם כולם יחד פטורים'. לזה נתחכמו
 ואמרו ונהרגהו יחד, שצוה יהיו פטורים מדיני אדם:

ואומר ונשליכהו וְגו' ואמרנו, פירוש שכשנשליכהו
 בצורות, מן הסתם חולדה וברללם המאויים בצורות יאכלוהו,
 וזוה נוכל לומר חיה רעה אכלתהו, לא שיאמרו חיה רעה
 הרגתו, וזוה אין מוליאין מפיהם דבר שקר:

ואם תאמר על מי סמכו שצטי יה להרוג את הנפש, ומה גם
 נפש לדיק אחיהם, והגם שיענו להרוג אותו בדרך שאינם חייבין כמו

ואזלי שרמזו בדבריהם שיעשו תשובה לבסוף, ואין לך דבר
 שעומד בפני התשובה (זוהר ח"א לב), והוא אומרו ועתה, ואמרו ז"ל
 (בב"ר כא ו) 'ואין ועתה אלא תשובה'. וזה דרך דרש:

בעל בחירה יכול לפגוע באדם שלא נתחייב

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגְּנוּ נַפְשׁוֹ: (זו, כא)

ויצילהו מידם. פירוש לפי שהאדם בעל בחירה וראוין ויכול
 להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו
 באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם,

פירוש מיד הבחירי. וזוה סתר אומרו (פס' ט) ונראה מה יהיו
 חלומותיו וְגו', כי הבחירה תבטל הדבר, ואין ראייה אם יהרגוהו
 כי שקר דבר:

מה היה נחמת הבנים לאביהם יעקב

**וַיִּקְרְבוּ כָּל בְּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאֵן לְהִתְנַחֵם
וַיֹּאמֶר בִּי אֵרָד אֶל בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה וַיִּבֶךְ אֶתוֹ אָבִיו:**
(לז, לה)

פניני וחידושי אור החיים הק'

זרח היה השני לבטן

על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה: (לז, כח). פירוש נצנצה במילדת רוח הקודש, ועשתה ולא ידעה מה עשתה, היא קשרה על ידו שני, וזה רומז כי הוא שני לא ראשון, אבל היא אמרה כי זה יצא ראשונה. והוא אומר לאמר זה יצא ראשונה, פירוש היא אמרה כן, אבל כפי האמת להיפך יגיד שם הסימן, כי יש אם למסורת (קיושין יח):

פרץ היה הראשון בהזרעה ובלידה

מה פרצת עליך פריץ (לז, כט). ואומר עליך פריץ, מפרשת דבריה מה היא הפרצה שעשה, ואמרה עליך פריץ, פירוש כי הנותן יד יגיד כי הוא בא עליו בהזרעה, כי הנכנס אחרון בזרע יוצא ראשון (עיי' ברי' סג טו), ואם כן הוא בא עליו ופרץ גדרו ויצא ראשון, והוא אומר עליך פריץ, והבן. וכפי זה פרץ ראשון בהזרעה וראשון בלידה, כי לו המלוכה נסוכה תכון עולם:

החטא מרחק את האדם ממקור הנשמות

וַיֵּיךְ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחַטָּאתִי לְאֱלֹהִים: (לז, ט). פירוש כי בזה אני מפסיד כל הטוב המושג אצלי. ועוד אני מחסיר עצמי ממקור הנשמות, כי דבר זה הוא אסור גם לבני נח, והוא אומר וחטאתי לאלהים:

א"א להיסתר מה'

ועוד ירצה כי אין לה לטעון כי תסתיר הדבר ולא ידע אדונו, ונמצא עומד במצבו באין מחסור, לזה אמר וחטאתי לאלהים, והוא שעשאתי במצב זה, וממנו לא יסתיר דבר, ונמצא מפסיד מצבו הטוב:

פטיפר לא האמין לדברי אשתו

וַיְהִי כַשְׂמַע אֶרְנִי אֵת דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ וְכוּ' לֵאמֹר כִּדְבָרִים וְגו' (לז, יז). פירוש לא שהאמין בה כי כדבריה כן היה, אלא לצד שאמרה אשתו כן, עשה תנועה קטנה, ולזה לא יסרו ולא עשה לו דבר כמשפט הנעשה לעבד הנותן עיניו באשת אדונו:

מדת הענוה של יוסף

וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עָשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: (לז, כג). תרגום פירש 'על מימריה'. ולדבריו למה לא ידבר הכתוב צחות, ויאמר בפירוש 'על פיו היו עושים'. ואולי שנתכוין הכתוב בשנותו את טעמו, להודיע גם כן שהגם שהיה הוא המנהיג, לא היה מתנהג בשררה ומונע עצמו מתשמיש דבר אשר היו עושים שם האסורים, אלא ידו כיד כולן שוה. וזה יגיד מזג טבעו כי טוב הוא, ומצא חן ושכל טוב בעיני ה' ואדם (משלי ג טז):

הַלֹּא לְאֱלֹהִים פְּתָרְנִים סִפְרוּ נָא לִי: (מ, ח). רוצה לומר כי הוא יפתור, ונתחכם שלא יחשבוהו כי מתגדל בדבר, ואמר כי ה' יש לו פותרי חלומות הרבה והוא אחד מהם, והוא אומר ספרו נא לי:

יוסף שילם טובה לכומרים על מה שעשו לו

וְגַם פֶּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה (מ, טו). ואומר וגם פה, פירוש בעיר הזאת לא עשיתי מאומה, וכהוכחה שהוכיחו מהשמלה, כאומרם ז"ל (תרגום יונתן לט יד-טז) כי בדקו שמלת המרשעת ומצאו שקר בימינה. ואת זה שילם יוסף לכהני פרעה שבדקו השמלה והוציאו מעליו לשון הרע, לזה נתן להם חקם במושלם אשר קצב להם פרעה (למנו מו כג), כי זולת זה היה חושב עליהם מחשבות, כי 'ועל פיך ישק כל עמי' (סם מא מ) אמר אליו פרעה:

ויקומו כל בניו וגו'. לא הוזכר כאן דברי נחמה. ונראה שכוונת הכתוב היא, כי כשראו בניו כל כך אכילות ושק במתניו ימים רבים, אמרו זה יעשהו אדם שמת לו בנו יחידו, או אפילו אינו יחידו אם היו לו בנים מועטים יקפיד על חסרון מהמועט. לזה נתחכמו לעשות דבר שבאמצעותו יתנחם מעלמו, והוא שנתקבלו יחד כל בניו, אחד עשר בנים ואחד עשר בנות, ובניהם ובנותם רבים הם, והלכו ועמדו אלכלו, ותהי זאת נחמתו, כי מי שיש לו כל כך בנים ובנות, אין ראוי לו להאטער כל כך על בן קטן אם נעדר מן הבנים. והוא אומר ויקומו כל בניו וכל בנותיו יחד, וקומה זו של כולן יחד היא לנחמו, כשיראה כי רבו בניו ובנותיו. ואף על פי כן לא הועיל לו דבר זה, וימאן להתנחם, ויאמר הטעם בי ארד אל בני, פירוש בגדר שאין לי אלא הוא מיוחד, כי אין כדי בכל בניו ובנותיו להתנחם עליו, כי אהבו מכל אחיו, לטעם הידוע בדברי הזהר (ח"א פג):

עוד יראה באומר וימאן וגו' בי ארד וגו', פירוש הגם שראה שמאן הנחם, לא למד מזה שיוסף חי ואין מקבלין תנחומין על החי (בר"ד פד כח), כי אמר טעם מניעות הנחמה לכך טעם בי ארד אל בני, ולאמר ז"ל (תנחומא ויג ט) 'סימן היה מסור בידו וכו'.' ע"כ:

חן האדם - הוא השראת השכינה

וַיְהִי יוֹ יוֹסֵף וַיִּטַּח אֱלֹהֵי חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּ בְּעֵינָיו שֵׁר
בֵּית הַפְּתוּר: (לז, כא)

ויהי ה' את יוסף ויט וגו'. פירוש כי בהשראת שכינה על האדם, יושפע הנסמך מהמשרה שכינתו ממה שבו, וידוע הוא חן המקום כרוך הוא, כי הוא מקור החן. והוא אומר ויהי ה' את יוסף, ובזה ויט אליו חסד, פירוש ממילא. ואומר ויתן חנו, להיות כי לא תרגיש בחינת הרע במתק החן, לזה הולכך ה' להרכיב צעין שר בית הסוהר אמנעי לערב אליו חן לדיק, והוא אומר ויתן חנו בעיני וגו', והבן:

חלום שר האופים הוא כנגד ישועת יוסף

בִּי אִם זְכַרְתֵּנִי אֶתְּךָ בְּאֲשֶׁר יִיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ נָא עִמָּדִי
חֶסֶד וְהִזְכַּרְתֵּנִי אֶל פְּרַעְה וְהוֹצֵאתֵנִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה: (מ, יד)
בִּי אִם זְכַרְתֵּנִי וְגו'. אולי שהתנה עליו שלא יתקיים הפתרון הטוב אלא בתנאי אם זכרתני:

וטעם יוסף ששם בטחונו בו. לכך כי ראה חלומו יגיד בשורה טובה, כי ישראל נמשלו לגפן, כאומרם (חולין כג) בפסוק (ט) והנה גפן לפני וגו', ואם לא בלא החלום אלא לדבר הנוגע לשקר המשקים, היה די לה' להראותו שנותן הכוס על קפ פרעה, אלא ודאי הראוהו על יוסף שהוא הגפן, שהיה לפניו שם בצית הסוהר. ואומר והיא כפורחת, פירוש שתפריח ותעלה הגפן, נצח, פירוש יתעלה ממדרגה למדרגה. והוא שהודיעו מכלל הפתרון ואמר לו בי אם

יוסף שיפרש לו הדבר הגאמר לו בחלום, וגילה לו סודו:
וטעם שנענש יוסף. כי טעה בחושבו כי מלאונו של שר
 המשקים תהיה מעלת יוסף, ולא כן הוא, שאמת כי ה' יעשה

הדבר על ידו, אבל לא לראונו, וכמו שכן היה, שעל כרחו דבר אל
 פרעה וְקָם אֶתְּנוּ (להלן מא יב). ובמראה החלום שהודיעו הדבר לשר
 המשקים, כדי שיחשב יוסף דבר, לא שישם בטחונו בו:

יוסף לא נמכר אלא לישמעאלים

**וַיָּשָׁבוּ לָאֵלֶּיךָ לְחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וַהֲנֵה אֲרֻחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בְּאֵה מִגְלָעָד וּגְוִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֶחָיו מַה בָּצַעְתָּ בְּנִחְרָה אֶת
 אֶחָיו וְכַסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: לָבוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיִּדְנוּ אֶל תְּהִי בּוֹ וּגְוִי: (לז, כה-כו) וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינָיִם סַחְרִים וַיִּמְשְׁבוּ
 וַיַּעֲלֶה אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרַיִם: (לז, כח).**

יקנה על פיו, כמו שידוע זה בפינות גדולות בעולם, ובאמצעות אלו
 הסוחרים נגמר הדבר של המכר לישמעאלים. והוא שאמר הכתוב
ויעברו אנשים מדינים סחרים, ובאמצעותם מכרו יוסף
 לישמעאלים, כי זולתם לא היו הישמעאלים קונים:

והנה כיון שבין שניהם המדנים והישמעאלים היה המכר, הרי יש
 למדנים חלק בריוח ללד כי הם הקונים, ולישמעאלים חלק בריוח
 ללד כי הם בעלי כיסים אשר נתנו עשרים כסף. ולזה אמר
והמדנים מכרו אותו אל מצרים וגו', כי לד שהיה להם חלק בו,
 וגם הם היוודעים הערך, הם היו המוכרים, לא הישמעאלים, כי אינם
 בקיאים בשיעור שווי. אבל גופו של יוסף היה ביד הישמעאלים, כי
 הם העקרים שנתנו בו כספם, ולזה אמר (להלן לט א) **ויקנה פוטיפר
 מיד הישמעאלים**, דקדק לומר מיד, כי בידם היה, שהורידוהו שמה.
 ואין מציאות לקנותו פוטיפר זולת ממי שהיה בידו, וגם לא היו
 ישמעאלים יכולין למוכרו הם ללדם מבלי המדנים, מלכד טעם שהן
 הבקיאין בשווי וידעו כמה שיעורו, גם ללד שיש להם חלק בריוח
 לריד שישכמום הם על המכר. ולזה אמר הכתוב שהמדנים מכרו
 ולקחו מיד הישמעאלים, וזהו נתישב הכתובים כפתור ופרח. ודברי
 רבותינו ז"ל שאמרו שנמכר פעמים רבות זה דרך דרש. ואולי כי
 להיות שהיו חלקים הרבה בלקיחתו, יחשב מכירות רבות. ופשט
 הכתוב הוא כמו שכתבתי, והדרשה תדרש:

ויעברו אנשים מדינים וגו'. לריד לדעת, למה הזכיר
 עבדת אנשים מדינים, אחר שלא היה המכר אלא לישמעאלים
 כאמרו וימכרו את יוסף לישמעאלים, וכן מוכח מהכתובים
 למעלה (פס' כה-כו) **והנה ארחת ישמעאלים וגו'**, לכו ונמכרנו
 לישמעאלים, אם כן סיפור ויעברו אנשים מדינים לא נודע
 כוונתו:

עוד רואני, שאמר עוד הכתוב אחרי זה (פס' לו) **והמדנים מכרו
 אתו וגו'**, אם כן מוכח כי למדנים מכרוהו, וכתוב ראשון מכתושו.
 עוד אמר הכתוב אחר כך (לט א) **ויוסף הויד מלכרימה ויקנהו פוטיפר
 סקיס פרעה וגו'** מיד הישמעאלים, הרי העמיד המכר שהיה
 לישמעאלים כאמור בתחילת הענין, ולא למדנים. ורבותינו ז"ל (בבב
 פד כג) אמרו מלמד שנמכר מכירות הרבה, ואין מתישבים פשטי
 הכתובים בזה, והבן:

והנבון הוא, כי פירושן של דברים הוא על זה הדרך, כי מתחילה
 הודיע הכתוב **והנה ארחת ישמעאלים וגו'** ודברי יהודה שאמר
לכו ונמכרנו לישמעאלים, ולהיות שאורחת ישמעאלים זו אינם
 סוחרים להתגר בכל מין קנין זולת במה שהיו נושאים, ואין מציאות
 שיקנו את יוסף, אשר על כן הזמין ה' אנשים מדינים סחרים,
 פירוש שמכירים כל מין סחורה אשר תזדמן לקנותה להרוחה. ותדע
 כי הסוחר אינו בעל הכיס, אלא בעל הידיעה וההכר, ובעל הכיס

חלום שר האופים הוא כנגד גלות ישראל

וַיִּרְא שֵׁר הָאֹפִים בִּי טוֹב פֶּתֶר וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף אֵף אָנֹכִי בַחֲלוּמֵי וַהֲנֵה שְׁלֹשָׁה סְלֵי חִטִּי עַל רֹאשִׁי: (מ, טו)

העמים הגמלים לעופות, כאמרו (לעיל טו יא) **וַיִּרְד הַעֵיט עַל
 הַפְּגָרִים** ונחתו אומיא עובדי אלילים הינון מדמיין לעופא מסאבא (הגוס
 יונת טס), את ישראל הרמוזים ללחם, דכתיב (תהלים יד ז) **אֶכְלֵ עֲמִי
 אֶכְלֵ לֶחֶם.** גם רמז באומרו **על ראשי**, כי ישראל הם עליונים
 על כל העמים. ותמצא שבחלום שר המשקים לא הזכיר (פס' יא)
 ששה פרעה את הכוס, אלא נתינתו בידו לכבוד ולמעלה, מה
 שאין כן חלום שר האופים שהגיד אכילת העופות מן הסל:

וירא שר האופים בי טוב. פירוש הוא שחלם פתרון שר
 המשקים (ברכות נה), **ראה בי טוב פתר**, פירוש על נכון, והוא עד
 שראה, מה שאין כן שר המשקים אפסר שלא ירדיק ודאי כי הוא
 זה הפתרון:
או יראה על זה הדרך, בי טוב דבר לו בפתרונו, וכאלו אמר
כי פתח טוב ולא רע, וחשב שאלו גם אותו יבשר בשורה טובה.
 ותקומו מפח נפש, כי הראוהו הגלות של ישראל, אשר יאכלו

שר המשקים השכיח את יוסף מליבו

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישפחהו: (מ, כג)

ואולי ירמוז עוד וישבחהו, שהיה משכיחו מלבו ומדעתו עת
 עלות על זכרונו, עד עת קץ שפקד ה' את יוסף ויזכרהו: **ואולי**
 שירמוז באומרו **וישבחהו על זה הדרך**, וישכח הוא, אבל הקדוש
 ברוך הוא לא שכחו ויזכרהו לטובה, ויהי במקץ וגו' (להלן מא א),
 ואז שר המשקים זכר אותו בעל כרחו:

ולא זכר שר המשקים וגו'. פירוש הגם שלא שכחו בתחלה,
 לא זכר שמו כאשר ראה עליו יוסף דכתיב (פס' יז) **'אֶכְרַתִּי.** ועוד
 מודיע הכתוב ששכחו גם מלבו. והכוונה בזה, כי ללד שהחליט שלא
 לזכרו, נשכח מלבו, כי אם היה בלבו ובלעתו ללד אחד לזכרו,
 באמצעות זה היה קצת נזכר, אלא ללד החלט הדבר נשכח ממנו: